

Ужуражылга

ТУРАН. (Телефон-биле). Дүйнү Тураннын Кудурта баяндыгы чогаалчылар С. Пурбо, С. Козлова, композиторлар А. Чыргал-оол, А. Лаптан, артистер М. Мурдук, М. Солун-оол, Л. Котоя, чуркучу И. Салчак олар-биле ужуражылга эркек. Баттай хоорайың № 1, 2 школаларынын өөреникчилери республиканын чогаалчы аймакчыларынын планна-ры, ажил-херектери-биле та-

СЦЕНАДА — ШКОЛАЧЫЛАР

Монгуш-Тайга районундуг Муртур-Аксы ортук школарынын СССР-ийн тургустунганымдан бээр 50 чыл онка тураскааткан класстар аразына бот-тымын уран чүүл фестивалын районундуг култура бажыныга органикалап эрттирген. Эге класстарынын аразыга эрткин фестивалга бирин черин 1 «а» клас (башкысы Д. С. Тюндешева), ийгин черин 3 «б» клас (башкысы Х. А. Айдапова), үшкү черин белекел «в» клас (башкысы Д. Т. Сюрюн) алган. 4-тен 7-ги класстарынын аразына болган фестивалга бирин черин 6 «а» клас, ийгин черин 4 «б» клас тус-тузунда алган. 10 класстарынын аразына калбарган уран чүүл фестивалы эң-не солуу болган эки өргүзүлгөндүгү болган. Устүкү класстарынын аразына болган уран чүүл фести-

Красноярскиде мындыг

Кызыл биле Красноярск аймакы аршинде турар доорлар-быр: Улуу-Хемчик суур ижил, чагыс шаактыг куржаалай турар алышкылар болот. Москва-биле оларын үзүлгү мала-м баа дөмөй: дүрт-ле шак. Красноярскиге баалаама херек кылып чеде берим, ол доорлардын улугер ол болуу дег бир чуула барымдааны сактып көрөйм. «В. И. Ленинни мүдөй-башкысы». Красноярск хоорайынын эрге-чамыргам төвүзүгү бажынынын дөгөргөн да-ымыл алган, оларын да-ымыл тураскаалдыг бижини өскөмөл чаалам, оларын бу-луу үрөйдөрүн шуугу боодур-бастаа болду. Чагыс чижег доорларын тус-тузунда эриш доорларын ижил бажыны о-ла тевээр арткак чеде берим. «В. И. Ленинни мүдөй-башкысы» кестүү келди. «Бо чере К. Г. Попованын бажыны турган, алаа Владимир Ильич Ленин 1897 чылда март-апрель айларда чурттап турган деп ол да-ымыл оога каан сестерини номчу-дум. Чувеник учуру мында-ла буулаган, ооң орнуна 1911 чылда ийи көчү ижи бажыг тууду каан, эл ооң таландыг төвүгүнү тураскаалды бижини алып чалаан. Ооң нуруну ча-рымды башкычынын улуге тураскаалды бала кылып каан. Бир келек боданын турган, жүзөй кылып каан бажында-ла кире бердим. Александра Алексеевна Габдулованын бо бажыны ол тевээр арткак. Хо-лум өрү сунармыза, оордамдык чебил турду. Чурттап тур-ган бажынында улуге дөдө-дөр каан боорун. В. И. Ленин ооң устүкү калдында тур-оралга чогаалдарын бижип олурткан турган чүе-дир. Мен ол мүдөй-башкынын адыкы болган устүкү калты-

Кожомолду Караннар Монгушпа Чадамба Чоон-Хемчикте Хайрыкан сее чыл школарынын башкыны. Ол СЭКП-нин XXII съездин аттыг сокоткун Дөртүн сүт-баран фермамыда эге политшколада пропаганда дестер турган. Илде 23 саанчы, кадарчылар, ажилчылар боттарынын политинг билини бедилеп алыр дош кызымаккай өөренип турар. Анык пропагандаг хүлээген ажилын ас еткендиг күүс-дип, дынамычларга бижиг билини берип келген. ЧУРУНТА: пропагандаг К. М. Чадамбанын дараазында кичээлге белектерин ооры. А. МЕЛЬНИКОВТУҢ ФОТОЗУ.

Хураганнар менди

«Тээли» совхозтун Найрыл салбырынын малчылары СССР-ийн тургустунганымдан бээр 50 чыл ботур онка күш-ажылы белектеринг уктуру-жир дөш бедиктеп социализмг хүлээлгелерин алган. Кызыл-айык ажилдан турарлар. Салбырда бо хүнөөр че-дир нийтин-биле 6332 хой оолдаан. Эдер-Куйуң хойжу бригадазында төрөөн 2199 хойнуң 2211 хураган менди. Хойнулар Д. Күжүтөг, Ф. Ху-рен олар төрүүр 100 хойна олаптар ам билин 100 хура-ганны, Г. Чудуруктайын ко-ландына төрүүр 277 хойнада алдымында 264 хой төрөөн, ооң 267 хураган оңча менди. С. КАДЫГ-ООЛ.

Улус судуван секретары кы-рып келген. «Суд келди, туру-нар!» деп чарлаптар, аразында ооңчул чугаалажып ор-ган улус бир дегте туруп кел-ген, кызыл-чылым баады. Шинткелче, улус төлөөлери заада турган улусту оорган-ны, херекти сайгарып ээле-ди. — Фамилляр? — Дамак — Аджар — Сурат — Төрүтүгөөн чыгылар? — 1947 чыл. Эрөөде салып каан улус өздөйлөрүнүн ил мурунку оодурууда шыгаада кадар-тып алган оодуру бо анык кижиниң чурттап эрткин чурт-тагаанымы, кылып келген ажил-жизини, үлүгтөөн хер-өөнүң дугайын шинткелчи болган улус төлөөлери кич-төөлөгүл тодардып, сайга-рып турар. Суд хурамына салдыган айтырыллары, бердинген та-рылары, херечилериниң чу-галарын дыйнап оорган, кич-төөнүң салгыкыга хой-ле чүдүлөр кирер, бодалдар тып-тыр. Хары-даа оларын чамды-мын кичилең салгыс-сетки-ли доодуруң, көздөдип кел-дир. Чаа-ла 25 харып чорупу бо анык кичи арагачы, ху-литак, кем-херек үлүгтөөн-чи, оор ботун төрүтүгөөн-не болгон. Ол амьдырларын ка-дыг-бергези баа көрбөөн. Бистин чогууус фашисттер араатарынын чыла шапкам, хоозурага таварышкан ажил-айгымы катар тургузуп ан турган үеде бо кичи тө-рүтүгөөн, ол бистин чурту-вустун бүтү чогууус мате-риалдыг болган културдуг амьдырлар хүй көргөн тудум улам бедир оор — ижер-тир өм-дө, содуң келер илди-кеп-дө чечкин магады үеде чурттап өскөн болгон. Ычарага ам бо кире магады үеде чап-чаа-ла 25 харып чо-руу анык кичи чүте тугту-руу, бийсадып, шпантирын, айымадыг кем-херек үлүгтө-көн дөш төрөк-дөгүдөндө, кады ажилдап, чурттап кел-ген эш-өрүдөң, хары-даа чагыс сөс-биле чугаалаарга, хой-нигидең ашгазаттырын, кадартып алтанып? Ол кичи каан, кадыг чыдаага-бил-де шы оорудан чандыр бас-каны? Бистер оңчу чүте чо-гуур үеинде өскөңдү дай дө-вөөн бис, ажил, амьдырлы-гыста чүү төтөлдө, бистин кичөөгөйиңиң төрөлдө дүр-дүлдүң, эш-өрүдөң, ажил-дап турган коллективниң, партия, совет, профбиле, комсомол болган өскө-дө хой-нигити органикалаары-нын кичөөгөйиңиң каанч дашкаар үе бергендиг дөш оор-дө хүй айтырылдар, бо-далдар кичин дүвүрдөп кел-дир.

бүдү суурун чурттагыча-рымың хой кезиниң илэ чү-мү-бүзү сүдүрө берген деп чүбөгө бузуруң бевин берге. Ычалаажок факт факт бо-луп артып калыр. Ол кире хой мадың кайда барган, оларын оорлаан кижилериниң мычача чедир тыныбаары районун илестылар органи-зарымың ажилынын опера-тивтиг үе чоруну херечилеп турар. Чедир мычар оорларга болган хураганнарга улуу ра-йон организарынын талазы-дан дөштинг хемчегерини ач-чорутпайн турарынын дугай-ында томудалдар эвөөш эвөө бооп турар.

дөри ам-даа «чүве тыша-ды» деп чоруп турар, мын-дыг ийин бо. Оорлар-биле демиседе бис-тин талазынан бэр коңкак чүдү коммунист эл Коңгар-жаныг чугаалажып тодар-гыч иле. Ам оорларын шинткелге чедир турар улуг коңгар-жаныг дүшүн чугаалажып төрөөлөрүн. Мындыг таварыш-галар баа тургулар. 10—20 чыл тургузуда шинткел ма-лын мадың келген кадарчы-мыстың азы хойжуустан бис-тин дөш сөрөмчөлдө чок азы коңкак чоруп амылдан алган, амьдаан оорлар оон диг чугаалажып турганы ча-гыс факт бевин оорларын, самычдагычаларың күрүңгө кайы кире улуг коңгарды таварыштарыны турары то-даргай батылган турар. Мын-дыг үлүгтөөлөрүн хорам чедир улуг. Чыл бүрүдө эвөөш эвөө мады оорлап, самыч-дап турарында мал бажы о-дурарын, күрүңгө үлүг пре-дуктулары, садырынын илест-дөөнө бергездешкенер тур-густуун хой турар. Ычачан хуу улустан дүң, саржа, «белекчи» бөрүнчиги бир чыдаагычы-даа илде. Арагачыларга, хулинявар-

„СУД КЕЛДИ, ТУРУНАР..“

лап, оорланып турарыл, олар-га улур ап чорудуп турар хемчегериниң тиз дөштинг мадыга баа чурткөөн чордан эгелөөн, партия, совет, хой-нигити, суд, прокуратура организарына чедир эрткин бо батыр артышкыларынын когун шуугу уузкаар дөш, маламын чугаалаарга, бистин араакка арагачылар, хули-нявар, оорлар турбээни дөш кадыг-кадыг хемчегерини ботандыра эки деп айты-рылгарга хамаарып бо чуга-аламы өскөлдө. Алаа хама-арыштыр номчукулар саваал-оолады улаштыра бөөртер боор. Шынап-ла бистин араакка ил-чаныс кижилериниң шинткелге улур үлүгтөдип хама-рылгарга-даа, күрүңгө-дө улуг хораны чедир турар. Ооң боттарыны-биле чамдыг чиктерден сайгарып көрө-лөдөр. Бүдүн район дугайын тууалаайып, Чоон-Хемчик ра-йонундуг чүте чагыс «Чыра-Байы» совхозундан чамдыг фактыларын ал көрбөөн. Со-лундуг номчукулары бо би-жиктинген чүдүдү көмчөөш, бо районда, бо суурда хули-нявар, оорлар чорук берге-дир берген-дир өвөөсө деп би-дир бербейн. Бо дөргө, бо-роодө, ол суурга болтузун шынап-ла ил-чаныс факты-ларын бер, ийде, ол хевирги-ларын таалаар өскө-дө чөрө-дө боор. Совхозтун үш салбырыны бөргөзгөн, төш Хорунуң-Көзүг суурга эрткин чамдыг ноюбр байырамынын үеинде мындыг таварылга болгон. Суурун бир таламы кудумч-а-зунуң чурттагычаларынын ивентери эртен олтатп үнөш, кежэ көлбөй барган. Бизаа-лардыг, саар 20 шаа ивек ол хевээр ичок чиккен. Оларын оорлаан улус тынылбаан. Ырак одаларга, кыптарларга чурттап турар кижилерини хууда мадында чидип турар чүдөлөрүн чугаалаама бевин,

Чыдагааны чүдел, чугаалажылыңар

Манаа хамаарыштыр баа бир чижек. Оңу бо совхозтун Чыра-Байы тин салбырында хову-трактор бригаданынч бригадир, коммунист эл Монгуш Коңгаржан чугаала-ды. — Эрткин кузун ивентерин чиде берген.. Машина, тра-ктор, ээт дилеп алган ол-бо чөрөлдөр баш дошун дыка-ла дилетин. Ычачан турмузда ивентерин бөргөзгөн алаа чө-дип келди, ийиң козу ивек ду-кап турган. Былаалыг ивек саамчача дүжаан үе кылаш-тал келгич ол-дур ийин. Хорун-Догшын ас соткандыг чурттагычалар арткак ивек-теринч садырымың саан ту-руп ивентеринде кыпач-тыр-деп медээлөтөлөр. Кадарчы-ларда улук бар-дыр дөш ба-рым айтырымыга, «бисте өс-кө ивек чок» дилдир. Ол дугайын шыдага черинге медээ-дир, «бир кижилден берип ко-руңуң» деп дилеп чедирмең, «хостуг кичи ам дээрениде чок-тур» деп харылаадылар. Биске өскө херек айы-биле чө-рөөн шыдагың дилеп ал-ган, Хорун-Дагга челе бө-лүгүм, ивентериниң оң кала-кы, кештери тымыды, эхиди ол-дө дүң «арышканы» бо-ду. Мэди ивентериниң айта-рын көш турган кадарчыларын Биче-оол, Көстө баа тракторист Эвер-оол деп кижил-дер оорлаан боодулар. Ол дугайында актымы, билдиниш-кенин шыдага черинге кып-көргө мөв. Ол улусту бир удаа байсааган сурадып болгон. Ооң соонда баа катар шыдага черинге баарымыа, «ивекте-риңери ол улус төлөп бээр боудулар» деп харылады. Ийет, оларын бөргөзгөн хуулу чүе эвөөк берген. А Биче-оол

оорларга улур демисе ду-гайын чугаалап турган, хуу мады турарынын норма-чө-жөн чамдыг черлерде чам-дыг ивентерин баалайып ту-рарын чугаалаар алаар. Манаа чиккен кыдыр ивентер атта-ры-даа алап турарынын херек чок боор. Хуу мадыг бөргөзгөндө бот-ботта-рынын аразында оорлармы, хары-даа хууда мады колхоз азы совхозтун се-мирткелде тургускан аар дөшкө ивек-биле оорлар, ий-тиниң ажилында өскөкчө-рөөр дөш оон-да өскө чүдү-дир чамдык черлерде ко-сү-лөк апарган.

Көдө черлерде чурттап оор улусту чыдап кайы-даа үеинде ажил-биле доктама-дыварынын айтырымы оор-лерин көр херек, Чижээлөр-дө, «Чыра-Байы» совхозтун Чыра-Байы, Хорунуң-Көзүг, Хорун-Даг суурларында чок ивек, Чижээлөргө, Хо-рун-Даг суурларда элэң хүй улус суген, тараа үеин-дир өскө үеде доктаамал ажил чок бооп турарлар, оларын аразында хууда мал өстүрүскөңү ивентер баа-ла бастур. Бо чурттагычалары ажил-биле ажилдар, ажил-чың хуужу чедиптөөс район-чыг организаастыг чымыда суураар чорудар ажилдарын ботандыраар херек.

Арагалар, хулинявар, оор херек үлүгтөдип турар ивек-терин аразында амыктар баа бар, 8—10 классты коо-соч, «амыкты-бир» чыдааган-биле өрөөлгөйиңиң уламчыл пидылаан анык кижилер ча-мын келген, төрөлдөриңиң эр-гип, суураар кеши чоруп бөөрөр—доктаамал чурттап чөр-дө, кылаан ажил-даа чок. Олар ол-ла ичачан чоруп тур-ган, кичөөгөйдөң дашкаар-лап, кадыг-бир херекке ола-жы бөөрөр. Чыра-Байынын

Анык техниктер станциязынын авиамоделистери боттарынын кылган анык-буру умар аппараттарынын шенөлдөдип кылып эгелген. Анык конструктор Виктор Гушниниң кылган аппараты кынада үеинде «кончус эки» деп үнөлөөш-кинин алган. ЧУРУНТА: Виктор Гушниниң кылган авиамоделинге белгип кудуп турары. А. СОКУРОВТУҢ ФОТОЗУ.

ЭРЗИН СУУРДАН МЕДЭЭЛЕР

Райондуг төвү—Эраин суурун чурттагычаларынын кыштыг дөш, чысты уткаан байыраалы суурга ырак өвөө дага болгон. Оңу соңурууга улуг, биче чурт-такты чон ол хүн өрткин-ле чыгып келген. Оларын аразында хондарында лозуң-пла-каттар туртулаанар чымыл чоңуң мурунуга тургу-лаан. Эрткин даштары күдө Эрзин суурун култура ба-жынынын элени чурттагы чон шыгырт кыдыр долдуру оодурукан. Ур-даа боолаа ол суурун № 2, 8 кварталдырын көңөлдөрү эрткин берди. Көрүкчүлөр коңгөйиңиң программасында кирген номерлеринг күүсөдөдип кич-төөлөгүл көрөсө, А. Кука-риниң «Уш акыр дага» деп шоодугу шуугуң, Т. Баян-дайын сыйдып, «Москва чогууус нежөөр» деп ир-ын 3. Сырат биле С. Сыра-гыз биле диги» деп басыла М. ОЛЕШИНА алыгы болган соду кыдыр чугаалажып соңуруган. Бо удааа сески кварталдыг бот-тымын уран чүүл бөд-гөмүлүң кирекичтери но-мерлерин эл күтөөкчө, ил-к-хемчигиңиң каастагазы таарычылыг болганымда бо көңөртө көрүкчүлөрдүн үеүлөдөп чалаа алган. М. ДАЛАА.

Бистин ажил, амьдырлы-гына моовдак жураштырып турар ил-чаныс таварыш-галарын дугайында чамдыг чүдүлөрдүн чугаалаары ма-дыг-дыр. Чон ортузунга кич-төөлөгүл ажилы чорудар, органич артышкыларынын улур демиседе чер-черле партия, совет, хой-нигити бол-ган прокуратура органи-зари чорудуп турарлар. Олар-мың ол ажилы эл үрө-түгө-дөдө болуп турар. Ий-диндиге турбээл-ле ил-чаныс күрөңгөч эвөө фактыларын тыптып көш турарынын чыда-гааны чүдө, бистин кыла-андыг болган шинткелге ажилымыстан чүчү чө-дөмчө чок бооп турарыл, хулинявар, оорлар, арага-лаар чоруктары уузкаары-нын арга, методтарында чүвү чедир ажилдайын турар бис дөш илчак айтырылган баа катар тургустууну коор.

телевидение
МАРТ 24-ТЕ
МОСКВАДАН
18.20 — «Демиселдиг оруу-биле». Бразилиянын комму-нисттик партиясынын үлде-летинген хүнүндө бээр 50 чыл болганымда. 18.40 — «Хелегелер дал дүште чиде бээр». Уран-чечен телефильм. 5-ки сериясы. «Хемичи сыл-дыстары». 19.45—СССР-ийн профбиледериниң XV съезди-ниниң делегаттары чугаалап тур.

сагаар
Бүтүн республикага бузу-таар, чамдык черлерге хар-чаар. Барың утланышкы-ның хаттын дүргени секундда 7—12 метр, чамдык үеде-де 15—20 метр чедир күштелер.

Кино
РЕДАКЦИОН ОРНАКЧЫ Б. Н. НАРАШПАН.

МАРТ 24-ТЕ
«НАИРАЛ»: «Дерин чорук» 9.30, 11.30, 13.30, 15.30, 17.30, 19.30, 21.30 шактарда.
«БАА-ХЕМ»: Мичөөчүмдү 10, «Эир изи» 15, «Кадайлар тергилдиг» 16.50, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Тудор» (1-ги, 2-ги келектери) 15, 20, «Чем-пион» 18.30 шактарда.
«НИОНЕР»: «Эркин оранында» 9, 10.40, 15.40, «Эи суг» 12.20, 14, 17.20, 19, 20.40 шактарда.